

A LÉLEK VÁNDORLÁSA – AZ ÓEGYHÁZBAN?

© dr. Szalai András, Apológia Kutatóközpont, www.apologia.hu (v.2. 2014.06.08.)

Az ún. ezoterikus keresztények, spiritiszták, egyes boszorkányok, krisnások és buddhisták szerint *a korai keresztény egyház is* hitt a lélekvándorlásban (transzmigráció, reinkarnáció). Állításuk szerint ez a tan ma csak azért hiányzik az egyház tanításából, mert az V. Egyetemes Zsinaton eretnekségnek nyilvánították, és az erre utaló részleteket a Bibliából is kivágták.

A gyakran hivatkozott *bibliai* mondatokat külön tanulmányunk elemzi („A lélek vándorlása – a Bibliában?”). Az V. Egyetemes Zsinat pedig nem a lélekvándorlást, hanem Órigenész *előléttanát* ítélte el (vö. „A lélek előléte – a Bibliában?”). Az ógyház tanítói pedig a lélekvándorlást a Bibliától és az Egyház hitétől *idegen* eszmeként kritizálták. A magyarul még nem olvasható művek angolból¹ fordított részleteit Bugár M. István patrológus javította az eredeti szövegekből.

1. (Szent) Jusztinosz

Párbeszéd a zsidó Trifónnal (Dialogus) [i.sz. 160]

Ókeresztény írók 8. (fordította Ladocsi Gáspár, javította Bugár M. István)

Műve elején arról ír, hogy *még platonista filozófushallgatóként* egy keresztény öregúrral beszélgetett. Témájuk a platóni filozófia volt, és Jusztinosz *akkori* meggyőződése, a lélekvándorlás is szóba került.

II.6. Nagyon megfogott a testetlen tárgyak ismerete, az ideák szemlélete pedig szárnyat adott gondolataimnak, rövid idő alatt bölcsnek hittem magamat, és balgán azt reméltem, hogy hamarosan meglátom az Istent, Platón filozófiájának ugyanis ez a végső célja. (...)

IV.4. - Most inkább arra felelj nekem, hogy a lélek akkor lát-e, amikor a testben van, vagy amikor attól elválik?

IV.5. - Amíg emberi alakban van, addig is képes az értelem által erre – mondtam –, de sokkal inkább akkor, amikor a testtől megszabadul, mert önmagában lesz és eléri azt, amire mindenkor vágyott.

- És erre az állapotra emlékezik akkor, amikor az emberbe visszatér?

- Nem hinném – mondtam.

- *Mi hasznuk van* azoknak, akik látták Istent, avagy *mi az előnye* annak, aki látta Istent, azal szemben, aki nem látta őt, *ha* az előbbi *még csak arra sem emlékszik*, hogy látta?

IV.6. - Nem tudom megmondani – válaszoltam.

- És akik méltatlanok erre a látásra, azokra *miféle büntetés vár?* – kérdezte.

- Valamely állat testét öltik magukra, és ez lesz büntetésük.

¹ Forrás: www.newadvent.org / www.ccel.org

- *Tudják, hogy miért* jutottak ilyen testbe, és hogy ez büntetés?

- Nem hinném.

IV.7. - Akkor pedig *semmi haszna nincs* az ilyenfajta büntetésnek, mit nem nehéz belátni, mert úgyis mondhatnám, hogy nincsen semmiféle bűnhődés abban, ha valaki nem fogja fel büntetését.

- Valóban nincsen.

- Így tehát *a lelkek* nem látják az Istent, és *nem is vándorolnak egy másik testbe*, mert így tudatában kellene lenniük, hogy büntetés alatt állnak, és félnének attól, hogy bármi módon a legkisebb bűnt is elkövessék. (...)

Jusztinosz végül kereszténnyé lett. Miután ezt elmesélte a zsidó Trifónnak, vele is párbeszédbe kezdett, így került elő Illés és János „esete” is.

XLIX.3. - Ugyanígy a mi Urunk is – mondtam –, tanításában ránk hagyta mint jövő eseményt, beszélt Illés eljövételéről, és mi hisszük, hogy ez meg fog történni, mikor az egek-ből dicsőségben érkezik a mi Urunk Jézus Krisztus, kinek első eljövételét megelőzte a hírnök, *Isten Illésben levő lelke, Jánosban*, nemzetetek prófétájában, aki után már más próféta nem tűnt fel nálatok. (...)

XLIX.5. Ezért a mi Krisztusunk még a földi életben így szólt azokhoz, akik azt mondták, hogy a Krisztus előtt Illésnek kell eljönnie: Illés csakugyan eljön és helyreállít mindent, de én azt mondom nektek, hogy Illés már el is jött, de nem ismerték fel őt, hanem kényük-kedvük szerint bántak vele (Vö. Mt 17, 12). És megírták azt is: a tanítványok akkor megértették, hogy ő Keresztelő Jánosról mondotta ezeket.

XLIX.6. - Itt közbevágott Trifón: - Különösnek tartom, mikor azt mondd, hogy *az Illésben is lévő prófétai lélek volt jelen Jánosban is*. - Erre én így válaszoltam: - Te nem úgy látod, hogy ez Jézussal [Józsuéval], Návé fiával is így volt, aki átvette a nép vezetését Mózes után, mikor Isten úgy rendelte Mózesnek, hogy kezét tegye fel Jézusra, és ezt mondta neki: A lélekből, amely benned van, átteszek őrá (vö. Szám 27,18).

XLIX.7. - Mire ő: - Valóban. - Ahogy akkor történt, amikor Mózes még az emberek között élt – mondtam –, hogy az Isten a Lélekből, mely Mózesben volt, áttett Jézusba [Józsúba], úgy Isten meg tudta tenni, hogy *abból, ami Illésben volt egykor, áttett Jánosba is...*

2. Lyoni Eirénaiosz / Irenaeus (Szent Ireneusz)

Az eretnkségek ellen, II. könyv (Adversus Haereses) [i.sz. 178-188]

Angolból fordította Szalai András, eredetiből javította Bugár M. István

33.1. Tanításukat, a testről testre vándorlást talán a ténnyel aknázhatnánk alá, hogy *a lelkek semmire sem emlékeznek*, bármi is történt velük előző létezésük során. Ha ugyan is azzal a céllal lettek előre küldve, hogy mindenféle tettet megtapasztaljanak, mindenképpen szükséges lenne emlékezetükben tartaniuk azokat a dolgokat, amelyeket korábban tettek, hogy ami hiányosságuk volt, kipótolhassák, és ne keringjenek állandóan ugyanazon dolgok körül, hiába töltve az idejüket nyomorúságos tevékenységgel. *Az sem lehet, hogy pusztán a test egyesülése a lélekkel egyúttal kioltsa* a korábban végzett cselekedetekre való emlékezést és a rajtuk való gondolkodást, annál is inkább, mert éppen ebből a célból jönnének erre a világra. (...)

33.2. Platón, az a régi athéni, aki elsőként vezette be ezt a nézetet, amikor nem tudta félretenni ezeket az ellenvetéseket, bevezette *a feledés italának* [gondolatát], mert azt hitte, ezzel kibújik a nehézség alól. [Elméletét] semmivel sem próbálta meg bizonyítani, egy-

szerűen dogmatikusan azt válaszolta, hogy amikor a lelkek belépnek ebbe az életbe, egy démon, aki felügyeli beléptüket, mielőtt belépnének a testükbe, megitatja velük a feledés italát. Nem vette észre, hogy ezáltal csak még nagyobb nehézséggel kell szembenéznie. Mert *ha a feledés pohara, miután kiitták, minden előző tett emlékét el tudja törölni, akkor te, ó Platón, hogy szereztél tudomást arról a tényről* (most, amikor a lelked még a testedben van), hogy mielőtt [a lélek] belépett a testbe, egy démon egy feledést okozó szerrel megitatta? Mert *ha te emlékszel a démonra, a pohárra és a belépésre, más dolgokról is tudomásod lenne*. Másfelől, ha másról nem tudsz, akkor nem igaz a démonról és a feledés poharáról szóló, műgonddal készült történet sem.

33.3. Azoknak is ellentmondva, akik azt állítják, hogy *maga a test a felejtés itala*, ezt a megjegyzést lehet tenni: akkor miképpen lehetséges az, hogy *bármit is lát a lélek a saját eszközeivel* – álmodva, gondolkodva vagy szellemi belátással felismerve –, miközben a teste passzív, arra *emlékszik*, és el is tudja mondani másoknak? (...) *A próféták* is, amikor a földön voltak, *normál tudatállapotukba visszatérve emlékeztek* mindarra, amit látomásokban szellemi módon láttak és hallottak, és közölték is azokat másokkal. A test tehát nem okoz olyasmit, hogy a lélek elfelejtsen olyan dolgokat, amelyekről szellemi módon szerzett tudomást. Inkább a lélek tanítja a testet, megosztva vele a szellemi látomást, amelyet élvezett.

33.5. *Ha* tehát a lélek *semmire sem emlékszik* abból, ami egy előző létben történt, és csak azokról a dolgokról van tudomása, amelyek itt vannak, *ebből az következik, hogy sosem létezett más testekben*, és olyan dolgokat sem tett, amelyekről nem tud, s amelyeket nem is lát. Ellenben, amint mindnyájunk Isten ügyes munkája révén *saját testtel rendelkezik*, ugyanígy *saját lelke van*.

34.1. Az Úr nagyon nagy teljességgel *tanította*, hogy a lelkek *nem csak fennmaradnak – nem járva egyik testből a másikba* –, hanem meg is őrzik annak a testnek az alakját, amelyhez hozzá lettek illesztve, és hogy *emlékeznek* azokra a tettekre, amelyeket ebben a létformában cselekedtek, amelyeket többé nem tehetnek meg, [mégpedig] abban az elbeszélésben, amely a gazdag emberről és Lázárról szól, aki Ábrahám kebelén talált nyugalomra.

3. Karthágói Tertullianus

Védőbeszéd (Apologeticum) [i.sz. 197]

Ókeresztény írók 12. (fordította Városi István)

XLVIII.1. Nos, rajta. Ha valami bölcselő állítaná, amint ezt Laberius mondja Pythagoras véleménye alapján, hogy az ember öszvérből származik, a nőtény kígyó asszonyból ered, és erre a tanításra ékes beszéde erejével minden bizonyítékot odaficamítana, nem találna-e helyeslésre, nem szerezne-e magának hitelt? Egyesek úgy gondolnák talán, hogy emiatt még az állati hústól is tartózkodniuk kell, hogy esetleg valamelyik ükapjukból marhahúst ne falatozzanak. *Ha azonban a keresztyén ígéri, hogy az ember ember lesz újra, Caius Caius lesz megint*, azon iparkodnak, hogy a helyszínen rögtön levizeljék. Sőt nem is csak ólmos szíjakkal, de kövekkel hajsolja őt a nép kifelé. 2 Mintha nem követelné minden józan megfontolás, hogy az emberi lelkek testbe való visszatérésére rendelkezésünkre áll, hogy ugyanazokba a testekbe térjenek vissza a lelkek. Lám, éppen *annyit jelent a visszatérés, vagyis hogy ugyanazok legyenek, amik azelőtt voltak*. (...) 3. Sok helyre és szabadidőre volna szükség, ha tréfás magyarázatokat állítanék arra nézve, hogy ki miféle állatba látszik átalakulni... Ámde többet ér védekezésünk okából, ha szem előtt tartjuk: sokkal méltóbban hihető, hogy az emberből ismét ember tér vissza, ki-ki maga helyett, ha ugyan ember *az illető s a lélek megőrzi eredeti milyenségét*, bár *ha nem is ugyan*

abba az alakba, de ugyanazon állapotba nyeri visszatérését. 4. Mivel azonban a visszaállítás alapja az ítéletre való rendelés, azért szükségszerű, hogy ugyanazt állítsák elő, aki volt egykoron s így megkaphassa Istentől ítéletét jó és gonosz cselekedeteiért érdeme szerint...

A lélek tanúságtétele (De Testimonio Animae) [i.sz. 198-206 között]

Ókeresztény írók 12. (fordította Vanyó László)

IV. 1. És immár, ami elkerülhetetlen ítéletedet illeti, amennyiben az állapotodra is vonatkozik, *állítjuk, hogy az élet megszűnése után is megmaradsz, és várod az ítélet napját, hogy érdemed szerint szenvedésre vagy megnyugvásra rendeljenek, melyek mindegyike örökké tartó lesz, melyeknek elviseléséhez ismét fel kell öltened korábbi hordozódat, ugyanannak az embernek állagát és emlékezetét, mert sem jót, sem rosszat nem lehet érzékelni a test érzékelő képessége nélkül, mely megérdemelte a súlyos ítéletet. 2. Ez keresztény nézet. Jóllehet sokkal tisztességesebb a pitagoreusoknál, ez nem költöztet téged a vadállatokba, mégha teljesebb is a platonikusokénál, mert a test adományát is visszaadja neked, mégha szigorúbb is az epikureusokénál, mert megvéd az eloszlástól, ám neve miatt ezt az egyet tudják be – mint mondják – a hiábavalóságnak, esztelenségnek és merő feltevésnek.*

A lélekről (De Anima) [i.sz. 208-212 között]

Angolból fordította Szalai András, eredetiből javította Bugár M. István

29. Valóban igaz, hogy a halott emberek az élők közül keletkeznek, de ebből még nem következik az, hogy az élő emberek a halottakból keletkeznének. Mert kezdettől fogva az a dolgok rendje, hogy *az élő az első, és kezdettől fogva a halott a későbbi. (...)*

30. De mit válaszoljunk a következőkre? Először is, ha az élők jönnek a halottak közül, ahogy a halottak az élők közül származnak, akkor az emberiség száma változatlanul egy és ugyanaz kell hogy maradjon, még hozzá az eredetileg bevezetett (emberi) életek száma. (...) Ezzel szemben *azt találjuk az emberi történelemtől szóló feljegyzésekben, hogy az emberi faj népessége fokozatosan növekszik. (...)* Azután a halálból való visszatérés miatt történne ezer év után, és nem egyazon pillanatban? Hiszen ha azt feltételezzük, hogy a veszteség nem kerül azonnal pótlásra, akkor *a teljes kihalás veszélye* áll fenn, ha egyszer a fogyás jóval megelőzi a fogyást!

31. Továbbá, ha egyáltalán meg is történne a halottak közül való visszatérés az életbe, *az egyéneknek természetesen meg kellene őrizniük a saját egyéniségüket.* Így a lelkeknek, amelyek külön az egyes testeket éltették, külön, *a saját testükbe kellene visszatérniük. (...)* Aztán, ha a lelkek az emberi élet különféle szakaszában távoznak, *hogyan lehet az, hogy mind egyazon életkorban térnek vissza?* Mert a születésekor mindenki egy gyermek lelkével van átitatva. De *hogyan történhet meg az, hogy egy öregkorban meghalt ember gyermekként tér vissza az életbe?* Ha lehetséges, hogy a lélek a testet elhagyva életkorában ennyire visszafejlődjék, mennyivel *ésszerűbb lenne*, hogy ezer év eltelté után életét visszanyerve fejlettebben lép elő. Leginkább azonban ott kellene folytatnia, abba az életkorban, amelyben meghalt.

33. (...) Ó, ti filozófusok, milyen jól tanítotok minket, és milyen hasznosak tanácsaitok, hogy a halál után a büntetés és a jutalom kisebb lesz, ha egyáltalán vár valamiféle ítélet a lélekre...! (...) Ennek megfelelően Isten ítélete még teljesebb lesz, mert mindennek a legvégén mondatik ki, örökérvényű, visszavonhatatlan ítéletként, akár büntetése, akár vigasza lesz *a lelkeknek, akik nem vándorolnak vadállatokba, hanem tulajdon testükbe térnek vissza.*

4. Minucius Felix

Octavius [i.sz. 150 után és 317 előtt]

Catena Monográfiák 2. (fordította Heidi György)

XXXIV. 5. Látod-e, hogy a bölcselek ugyanazt tanítják, amit mi, de nem azért, mintha mi járnánk az ő nyomukban, hanem mert ők követték a próféták isteni jövendöléseiből származó, ámde *eltorzított igazság* árnyékát. 6. Így jelesebb bölcseitek, legelőször is Pythagoras, és különösen Plato, szintén hirdették az újjászületést, csak hogy elferdítve csak félig-meddig helyesen; ugyanis *azt hiszik, hogy a test halála után* csak a lélek marad fenn örökké, és *gyakran más, új testbe vándorol*. 7. *Hogy az igazságot meghamisítsák*, még azzal is megtoldják ezt, hogy *az emberek lelke barmokba, madarakba és fenevadakba költözik*. Ez a felfogás valójában nem egy bölcselek kutatásához, hanem egy bohóc mókázásához illik.

5. Alexandriai Clemens (Szent Kelemen)

Szönyegek (Sztrómateisz) [i.sz. 195 körül]

Angolból fordította Szalai András, eredetiből javította Bugár M. István

VII.6 30,1 Isten tehát nem körülírható helyileg, és sosem képezhető le élőlény formájában; nincsenek is hasonló szenvedélyei, s nem is szenved szükségét, mint teremtményei, hogy ételáldozatokat kívánjon eledelül. Azok a teremtmények, amelyekre hatnak a szenvedélyek, halandók. És haszontalan enivaló hozni valakinek, akinek nem kell táplálkoznia. (...)

32,7 Mert a Törvény áldozatai képletesen fejezik ki azt az istentiszteletet, amelyet végzünk, amint a bűnökért feláldozott gerle és galamb is arra mutat, hogy a lélek nem értelmes részének megtisztítása kedves Isten előtt. Ha pedig valamelyik igaz hívő nem nehezteli el a lelkét húsevással, magatartása ésszerű érven nyugszik, nem úgy, mint *Püthagoras és követői esetében, akik a lélek vándorlásáról álmodnak*.

6. Órigenész

Kommentár Máté evangéliumához [i.sz. 246-248]

Angolból fordította Szalai András, eredetiből javította Bugár M. István

XIII.1. „A tanítványok megkérdezték, mondván: Miért mondják akkor az írástudók, hogy előbb Illésnek kell eljönnie?” (...) Ezen a helyen úgy látom, hogy nem Illés lelkéről van szó, *különben a lélekvándorlás tanába esnék, ami idegen az Isten egyházától: az apostolok sem hagyományoztak ránk ilyesmit, és az Írásokban sem szerepel ilyen kijelentés*; hiszen szemben áll azzal a mondással, hogy „a látható dolgok ideig valók” [2Kor 4:18], hogy az idők véget érnek [Mt 13:39], illetve annak a mondásnak a beteljesedésével is, hogy „az ég és a föld elmúlik” [Mt 24:35], „e világ ábrázata elmúlik” [1Kor 7:31], „az eget is elmúlnak” [2Pt 3:10], és amik ezek után következnek.

X.20. (...) Milyen hitele van Heródes és néhány más ember *téveszméjének*, miszerint János és Jézus nem két személy volt, hanem egy: János, aki feltámadt a halálból, miután lefejezték, és Jézusnak hívták? Valaki azt mondhatná, hogy Heródes és egyesek a népből *a lelkek [különböző] testekbe történő vándorlásának tévtanát* vallották, és ebből következőleg úgy vélték, hogy az egykori János visszakерült a születés folyamatába, és a halottak közül

visszatért az életbe Jézusként. A *János és Jézus megszületése közötti idő* azonban nem volt több hat hónapnál, és ez nem engedi meg, hogy ennek a téves nézetnek hitelt adjunk.

Kelszosz ellen (*Contra Celsum*) [248. körül]

Catena Monográfiák 9. (fordította Somos Róbert)

V.29. Mindezzel kapcsolatban számos misztikus beszéd létezik, s ide illik a következő is: „A király titkát jó elrejtetni”. Ne dobjuk a járatlan hallgatóság elé a léleknek a *lélekvándorlástól eltérően* történő testbe kerüléséről szóló tanítást, ne adjunk szent dolgokat a kutyáknak, és ne szórjunk gyöngyöt a disznóknak.

7. Caesareai / Kaiszareiai Baszileiosz (Nagy Szent Vazul)

A hatnapos teremtetéstörténetéről (*Hexaémeron*) [i.sz. 370 körül]

Angolból fordította Szalai András, eredetiből javította Bugár M. István

VIII.2. „Hozzon létre a föld különféle fajta élőlényeket.” Miért hoz létre a föld élőlényt? Azért, hogy *különbséget* tehess *egy jószág és az ember lelke között*. Nemsokára megtudod, hogyan formáltatott az emberi lélek, de most hallgasd meg előbb [az Írást] az értelem nélküli teremtmények lelkéről. Mivel az Írás szerint „minden teremtmény lelke a vére”, amint a vér megsűrűsödve hússá válik, és a hús elrohadvá szétbomlik a földben, ugyanúgy az állatok lelke is természeténél fogva földi anyag. (...)

„Hozzon létre a föld különféle fajta élőlényeket.” Figyeld meg a lélektől a vérig, a vértől és a húsig, a hústól a földig tartó folyamatot, illetve a visszautat a földből a húsba, a húsból a vérbe, a vérből a lélekbe, és azt fogod találni, hogy az állatok lelke föld. Ne gondold, hogy az öregebb, mint a testük valósága, vagy hogy az a test feloszlása után megmarad; kerül az azoknak a *gőgös filozófusoknak a badarságát, akik nem szégyellik a lelküket egy kutya lelkével egy fajba sorolni*; akik azt mondják, hogy korábban nők, cserjék vagy halak voltak. Tényleg halak voltak valamikor? Nem tudom, de nem félek határozottan kijelenteni, hogy amikor ilyeneket írnak, kevesebb értelmet mutatnak, mint egy hal.

8. Nüsszai Gregoriosz (Szent Gergely)

A lélekről és feltámadásról (*De Anima et Resurrectione*) [i.sz. 380 után]

Ókeresztény Írók 6. (fordította Vanyó László, javította Bugár M. István)

(618. oldal) *A görögök, akik nem a mi bölcseletünket vallják, más és más szempontból érintették a feltámadás tanát, igen különféle nézeteket vallottak, s sem egyeznek meg pontosan a mi tanításunkkal, sem el nem vetik teljesen ezt a reményt.* Némelyek *csúffá tették az emberi természetet, megalázóan közönségessé, s ugyanazt a lelket hol értelmes, hol állati lényhez kapcsolták*; különböző testekbe költözik, tetszése szerint vándorol, az ember után madárba, halba vagy szárazföldi állatba, s onnan ismét visszafordul az emberi természethez. *Sokan még a bokrokról és cserjékről is locsognak, mert szerintük még a növényi élet is megfelel számukra és alkalmas, és ez is hozzánk tartozik.* Egyesek úgy látják, hogy a lélek mindig csak emberből költözik emberbe, s mindig ugyanazok a lelkek élnek az emberi életet, s mindig ugyanazok a lelkek költöznek hol ezekbe, hol azokba a testekbe. *Mi az egyház tanításából kiindulva azt mondjuk, hogy az ilyen módon kiokoskodott dolgok közül igen helyesen csak azt fogadjuk el, amik a feltámadás tanával valamiképpen összhangban állnak.* Az az állítás, hogy miután ettől a testtől elválik a lélek, megint test fogadja be, nem nagyon tér el az általunk remélt feltámadástól.

(619. oldal) Beszédünk állította, hogy a test ennek a világnak az elemeiből keletkezik, most és a jövőben is. Nem is tudsz mást elképzelni, s ugyanígy látják a görögök is. Nem is tudsz más testi természetet elképzelni, mint az elemek egyesülését. Nem egyezünk meg azonban abban, hogy *mi azt mondjuk: a lélek az ugyanazokból az elemekből létrejött ugyanazon testtel egyesül.* Ők viszont úgy vélik, a lélek egyszer értelmes, máskor állati, ismét máskor nem érzékelő természetbe öltözik. Velünk együtt tartják a kozmosz részeitől való keletkezést, de eltérnek abban, hogy szerintük a lélek nem ugyanazokkal az elemekkel fog ismét egyesülni, melyekkel a testi lét kezdetén. (...)

(620. oldal) Hogy lendítheti sarlóját aratásra, hogy préselheti ki a szőlőt, hogyan tépheti ki a gatz a szántóföldből, hogyan szakíthatja le a virágot, hogyan vadászhat madárra, hogyan rakhat fával tüzet az ilyen? Nem tudhatja, *hátha rokona, őse, hozzátartozója* ellen emel kezét, az ő testük lobog a lángban, melyen melegszik a fazék, készül eledele. Aki azt gondolja, hogy az emberi lélekből növényi vagy állati lélek lesz, de *annak nincsen semmi jele, hogy milyen az emberből lett növény vagy állat*, milyenné változott, az, aki ilyen előfeltevéseket elfogad, minden iránt közömbös, vagy szükségképpen keményen bánik a valóságos emberekkel, vagy természeténél fogva a fajtársak iránti emberszeretetre hajlana: *ugyanolyan magatartást tanúsítana minden élőlényvel szemben*, legyenek azok csúszómászók, vagy ragadozók, de szó lehet éppen fákról is.

(622. oldal) El kell tehát vetni *az igazság tanításától eltérő* minden tarthatatlan nézetet ezekre a dolgokra vonatkozóan, de azokat sem követjük, akik úgy gondolják, hogy férfi testből női testbe száll át a lélek, s fordítva, női testből férfi testbe költözik, vagy férfiből férfibe, nőből nőbe, mert azokat követjük, akik megtalálták az igazságot.

(623. oldal) Ugyanolyan *lehetetlen a másik feltevés is*, mely szerint a lélek a párosodó élőlények találkozására leleselkedik kíváncsian, vadászik a születésre, hogy mikor költözhet egy keletkező testbe.

(627. oldal) Egy lehetőség marad: hogy *a test és a lélek egyidejű keletkezését tartsuk.*

9. Hippói Augustinus (Szent Ágoston)

Isten városáról (De Civitate Dei) [i.sz. 411-426]

Kairosz Kiadó (fordította dr. Földváry Antal; felújította Heidl György, 2005)

X.30. (...) Köztudomású dolog, hogy Plato azt írta: az emberek lelke a halál után állati testbe tér vissza. Ezt a véleményt vallotta Porphyrius tanítómestere, Plotinus is. Ez azonban méltán nem is tetszett Porphyriusnak. Az ő elgondolása szerint az emberi lélek emberi testbe költözik, bár nem abba, amelyiket elhagyott, hanem egy másik, új testbe. Tudniillik szégyellt olyan dologra még gondolni is, hogy az öszvérré változott anya talán a fiát hordozza magán. De azt már nem szégyellte, hogy a leánnyá változott anya saját fiához megy férjhez. *Mennyivel helyesebb dolog azt hinni, amit a szent és igaz angyalok tanítottak*, amiről *Isten prófétái a Szentlélektől* indítatva beszéltek, s amiről *az Üdvözítő* is – kinek eljövételét hírnökök jelentették meg – szintén szólott, és amit *az evangéliumok* szerte e világon való hirdetése végett elküldött *apostolok is mondtak*. Tehát, amint mondom, mennyivel *helyesebb dolog volna azt vallani, hogy a lélek csak egyszer lép be saját testébe*, mintsem azt vélni, hogy nagyon sokszor különböző testbe tér vissza. (...) *Helytelen* tehát a léleknek a platonisták által szükségesnek tartott körútja, mely szerint oda tér vissza, amelyet már elhagyott.